

Maturitní okruh č. 15

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ A JEHO STRUKTURA

HOSPODÁŘSKÉ SEKTORY, FÁZE VÝVOJE NH

Hospodářské sektory

Národní hospodářství tvoří soustava podnikatelských subjektů, které se zabývají různorodou činností.

Struktura hospodářství – znamená jeho členění podle různých hledisek.

Spojením podniků s podobnými výrobky nebo činnostmi vznikají **hospodářská odvětví**, např.:

- ▣ průmysl;
- ▣ zemědělství;
- ▣ lesní a vodní hospodářství;
- ▣ stavebnictví;
- ▣ doprava;
- ▣ spoje;
- ▣ obchod;
- ▣ cestovní ruch;
- ▣ školství;
- ▣ kultura;
- ▣ zdravotnictví;
- ▣ peněžnictví a pojišťovnictví;
- ▣ soudnictví;
- ▣ obrana a bezpečnost;
- ▣ ostatní služby atd.

Hospodářská odvětví se seskupují na základě podobných znaků do tzv. **hospodářských sektorů**. Sektory se od sebe liší zejména úrovní techniky a produktivity práce.

Rozlišujeme:

1. **primární sektor** – zahrnuje prvovýrobu, tzn. obdělávání půdy, získávání surovin z přírody (patří sem např. zemědělství, lesnictví a těžební průmysl);
2. **sekundární sektor** – je tvořen zpracovatelským průmyslem a stavebnictvím. Zaměřuje se zejména na výrobu hmotných statků.
3. **terciální sektor** – zahrnuje veškeré služby pro výrobu i obyvatelstvo (např. doprava, spoje, obchod, výzkum, cestovní ruch, školství, peněžnictví a pojišťovnictví, zdravotnictví, kultura atd.).

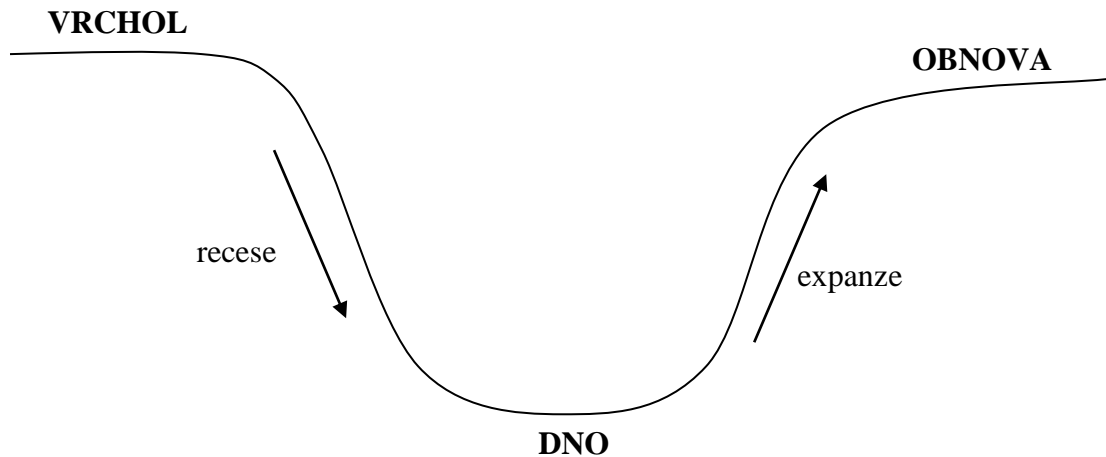
Poznámka:

V současné době i do budoucna lze očekávat především rychlý růst terciálního sektoru národního hospodářství. Rozvinuté země mají nejvíce pracovníků právě v terciálním sektoru NH, rozvojové především v primárním.

Fáze vývoje NH

Základní funkcí hospodářství je uspokojování potřeb společnosti. K dosažení tohoto cíle je potřeba vyprodukovat velké množství hodnot (zboží a služeb).

Schéma fází vývoje národního hospodářství

Všechny tržní ekonomiky procházejí **základními fázemi vývoje** a to:

1. vrchol - v této fázi není trh nasycen → na trhu je méně výrobků než by byli lidé ochotni koupit /u nás stav v 90. letech/. Dochází k nárůstu podnikatelských aktivit → zvyšuje se zaměstnanost a kupní síla obyvatel. Produkt dosahuje maxima.

2. dno - postupně se trh nasycuje → klesá poptávka po výrobcích a službách → dochází k propuštění → zvyšuje se nezaměstnanost → snižuje se kupní síla obyvatel. Produkt dosahuje minima.

3. obnova - po čase začnou výrobky na trhu chybět → zvyšuje se poptávka a dochází k nárůstu zaměstnanosti.

Expanze – ukazatelé hospodářského vývoje se zrychlují (dochází k nárůstu podnikání). Produkt roste.

Recese – znamená zpomalení ukazatelů hospodářského vývoje (dočasné přerušení nebo omezení podnikání). Produkt klesá.

Jednotlivé cykly se liší délkou periody i příčinami, které je vyvolávají. Jde o pravidelné kolísání, střídání období vzestupu a poklesu ekonomiky. Vývoj je sledován prostřednictvím změn základních ekonomických ukazatelů (indikátorů) – např. vývoj zaměstnanosti, vývoj průmyslové výroby, vývoj cen (inflace), vývoj hrubých domácích investic, HDP, vývoj zahraničního obchodu atd.

ROZDĚLENÍ ORGANIZACÍ

Organizace lze dělit podle různých hledisek.

Podle zaměření a způsobu hospodaření (podle zisku) rozlišujeme:

1. Ziskové organizace (výdělečné)

- zde je nejdůležitějším hlediskem pro provádění všech činností **dosažení zisku** (*zisk je tedy hlavním cílem těchto organizací*);
- jejich cíle jsou konkrétní a dají se měřit (např. růst organizace, zvýšení objemu výkonů, získání většího počtu zákazníků atd.);
- tyto organizace podnikají => označujeme je jako **podniky**.

2. Neziskové organizace (nevýdělečné)

- jejich hlavním cílem není dosažení zisku, ale jiný cíl (např. zlepšení úrovně společnosti, poskytování sociálních služeb, zajišťovat bezpečnost státu – armáda atd.);
- jsou to organizace poskytující služby sociální povahy a jejich hlavním cílem je zlepšování celkové úrovně společnosti;
- cíle jsou značně různorodé a nedají se přesně změřit; *cílem armády je zajišťovat bezpečnost státu, církevní organizace pečují o duševní život společnosti a zlepšování morálky, dobročinné organizace pomáhají slabým a chudým atd.*;

Základní znaky neziskových organizací:

Těmito znaky se liší od organizací ziskových.

- ❑ cíle nejsou vyjádřeny konkrétně a nedají se obvykle kvantifikovat. Dosažení cíle někdy znamená zmenšení organizace a snížení počtu klientů. (např. léčba alkoholiků a narkomanů);
- ❑ výsledky činnosti organizací se někdy nedají vyjádřit v penězích.
- ❑ pokud získávají za svou činnost určité částky, označujeme je jako **příjmy**;
- ❑ částky vynakládané na činnost těchto organizací jsou vyjadřovány v penězích a označují se jako **výdaje**;
- ❑ označení příjmy a výdaje používáme proto, že nelze zpravidla stanovit přímou souvislost mezi částkami vynakládanými na činnost organizace a částkami organizací získávanými.

Druhy organizací podle vlastnictví

Podle vlastnictví rozlišujeme:

- soukromé organizace** - jsou založeny na soukromém vlastnictví majetku, se kterým hospodaří. Mohou mít různé právní formy (např. živnosti, obchodní společnosti atd.);
- družstva** - organizace spojující lidi a jejich majetek ke společnému podnikání nebo jiné činnosti (např. bytová družstva, spotřebitelská, výrobní, zemědělská atd.);

c) **státní organizace** - hospodaří s majetkem státu.

Podle zaměření a vztahu ke státu se rozdělují na:

▣ **státní podniky** – jsou to většinou ziskové organizace, zabývající se podnikatelskou činností a státu odvádějí stanovené daně;

▣ **rozpočtové organizace** – jsou to neziskové organizace. Vynakládají výdaje, které jsou předem plánovány a hrazena státem (pokud získají nějaké příjmy – odvádí je státu). Např. policie, soudy, hasiči atd. Hospodaří podle předem stanoveného a schváleného rozpočtu příjmů a výdajů.

▣ **příspěvkové organizace** – jsou to rovněž neziskové organizace. Většinou prodávají své služby a mají vyšší příjmy než rozpočtové organizace (např. kina, divadla, školy atd.). Ze svých příjmů hradí výdaje a rozdíl odvádějí do státního rozpočtu. Pokud jsou jejich výdaje vyšší než příjmy, dostávají příspěvek od státu.

▣ **státní fondy** – jsou účelovým sdružením majetku státu (účelové = na určitý účel).

Jsou zde 2 možnosti založení:

1. *jsou vytvořeny na základě zákona – mají právní subjektivitu => mají postavení právnické osoby. Jsou samostatnými subjekty NH, tzn. organizacemi (např. státní fond tržní regulace v zemědělství je zřízen zákonem);*

2. *nemají právní subjektivitu, zůstávají součástí majetku zřizovatele (např. silniční fond ČR je součástí státního rozpočtu a není tedy organizací). Fondů tohoto typu je většina;*

d) **církevní organizace, zájmová sdružení a politické strany** - jsou to neziskové organizace. Mají zvláštní postavení a plní úkoly v oblasti náboženství, zájmů občanů a politiky. Hospodaří s majetkem svých členů, případně dostávají od státu příspěvky (z daní poplatníků);

e) **nadace** – jedná se o účelová sdružení majetku fyzických a právnických osob. Jsou právnickými osobami. Jde většinou o charitativní organizace v oblasti školství, výchovy, zdravotnictví a sociální péče. Shromažďují věcné i peněžní dary od různých fyzických i právnických osob. Hospodaří podle **nadačního zákona**. Jsou vytvářeny podle občanského zákoníku.

f) **obce** – jsou právnickými osobami.

NÁRODOHOSPODÁŘSKÉ VELIČINY (MAKROEKONOMICKÉ)

1. HDP (hrubý domácí produkt)

Je to základní národohospodářská veličina, která umožňuje mezinárodní srovnání. Je to ukazatel používaný na celém světě.

Definice:

Zahrnuje finální (konečnou) produkci celého hospodářství vytvořenou za určité období (zpravidla rok) na území určitého státu.

Výpočet: $HDP = C + I + G + X - M$

C = hodnota zboží a služeb spotřebovaných domácnostmi (zahrnuje veškeré nákupy obyvatelstva);

I = hodnota hrubých domácích investic (pořízení majetku a přírůstek zásob), jsou to tedy nákupy kapitálových statků podnikatelským sektorem;

G = dodávky zboží a služeb objednaných vládou – státní zakázky (Je to tedy souhrn výdajů na státní spotřebu a státní investice);

X = hodnota exportu /vývozu/;

M = hodnota importu /dovozu/.

2. ČDP (čistý domácí produkt)

Získá se odečtením amortizace (opotřebení) od HDP.

3. HNP (hrubý národní produkt)

Představuje vytvořenou finální produkci (zboží a služby), vytvořenou výrobními činiteli ve vlastnictví občanů dané země nejen na území státu, ale i v zahraničí. HNP tedy zahrnuje navíc oproti HDP tzv. čistý důchod – příjem z majetku, který mají občané dané země v zahraničí (*ten představuje rozdíl mezi příjmy z „národního“ majetku v zahraničí a příjmy z cizího majetku v dané zemi*).

V některých zemích (např. USA) dávají přednost tomuto ukazateli před HDP.

4. ČNP (čistý národní produkt)

Získá se odečtením amortizace (opotřebení) od HNP.

Růst nebo pokles úrovně národního hospodářství se hodnotí podle vývoje reálného hrubého národního (domácího) produktu.

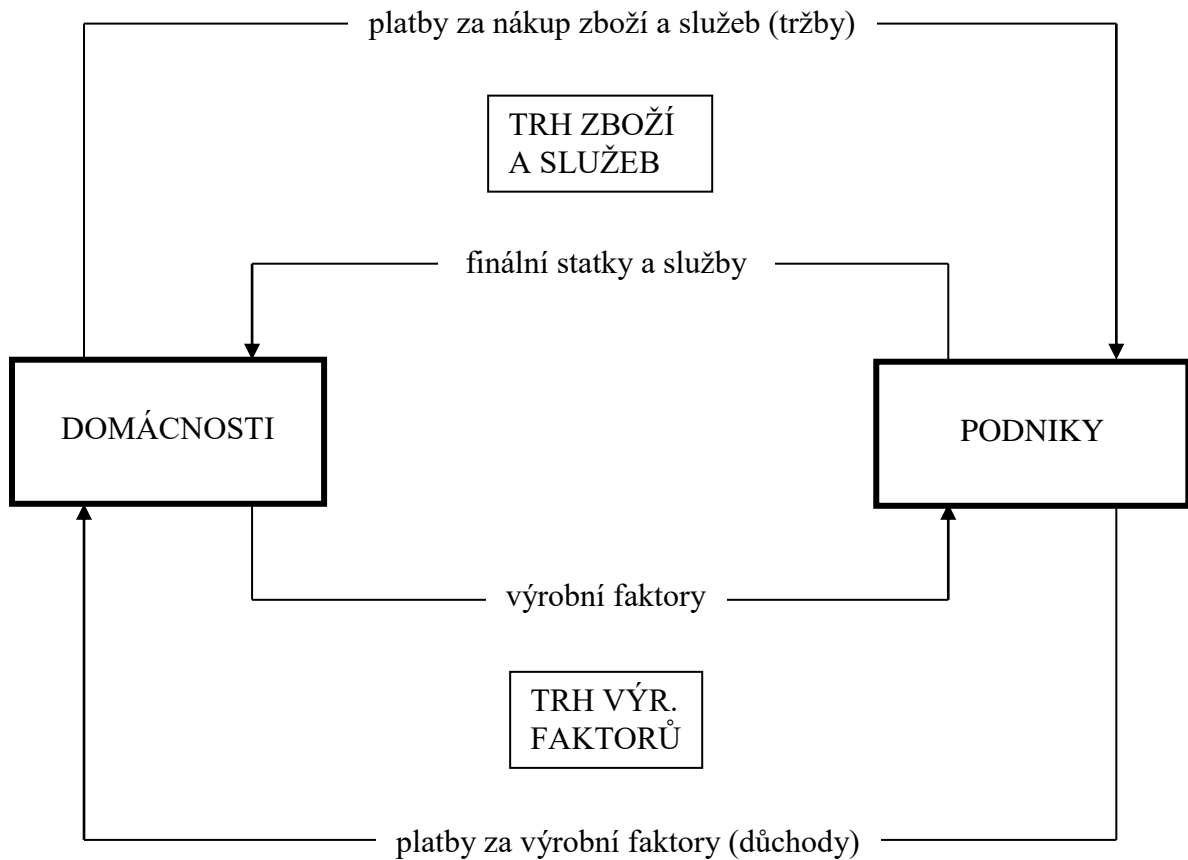
5. Reálný hrubý národní /domácí/ produkt

Je vyjádřen ve stálých cenách sledovaného roku. Poskytuje informaci o růstu fyzického objemu finální produkce, protože růst cen (inflace) výši reálného produktu neovlivňuje.

6. Nominální hrubý národní /domácí/ produkt

Je vyjádřen v běžných cenách (tzn. v cenách období, kdy HDP nebo HNP měříme) a promítá se do něj vliv inflace (tzn.: zvyšuje se vlivem růstu cen, nejen vlivem růstu fyzického objemu finální produkce).

KOLOBĚH TVORBY HDP

HDP (HNP) může být měřen jako:

1. Tok důchodů (tzn. tok finálního produktu)

Jde o tzv. *příjmový přístup* – lidé utrácejí peníze za finální statky. *Meziprodukty* se nezapočítávají (jsou spotřebovány na výrobu jiných statků). Např. patří sem automobily (nikoli ocel, která byla spotřebována na výrobu automobilu), nebo sem patří chléb (nikoli obilí, které bylo použito na upečení chleba).

2. Tok nákladů (tzn. výdajů ekonomických subjektů)

Je to tzv. *výdajový přístup* – výdělky, které firmy vyplácejí v podobě mezd, platů, úroků, dividend a nákladů při výrobě finálních produktů.

Obě tyto metody jsou identické = stejné!

Možnosti růstu HDP:

1. zvýšení zaměstnanosti;
2. zvýšení produktivity práce;
3. úspory obyvatelstva, které umožňují vyšší investice do nových technologií atd.